

УДК 793.3.071.1 :39

А. Ю. ХМАРА, магістрантка кафедри хореографії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Благова Т. О.)

АСПЕКТИ ЕТНОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАТНОГО ХОРЕОГРАФА ВАСИЛЯ ВЕРХОВИНЦЯ

Висвітлено один із напрямів педагогічної й мистецької діяльності В. Верховинця – етнографічну діяльність, яка зумовила формування теоретичних засад українського хореографічного мистецтва, створення музично-ігрового репертуару для дітей, сценічного жанру – театралізованої пісні, хорових і вокальних творів, а також професіональних та самодіяльних творчих колективів.

Ключові слова: хореограф, педагог, етнографія, фольклор, обряд, народна культура

В умовах розбудови української державності, змін у сферах суспільного життя, входження України до Європейського освітнього простору стають важливими проблемами формування національної культури серед молоді, вивчення, збереження духовної спадщини українців, національної самосвідомості, етнічності, що актуалізує вибір обраної теми.

Особливе місце у плеяді талановитих діячів національної культури й науки в Україні, що стали жертвами сталінських репресій, належить професору Василю Миколайовичу Верховинцю (Костіву) (1880-1938 рр.), музикознавцю, хореографу, диригенту, композитору, педагогу, етнографу, основоположнику дитячого музично-ігрового репертуару, сценічного жанру, національного балету, організатору художнього колективу нового типу жіночого хорового театралізованого ансамблю, автору хорових творів, романсів, аранжувань.

Окремі аспекти діяльності В. Верховинця висвітлюють публікації М. Боровика [1], Н. Дем'янка [7], М. Фісуна [11], В. Золочевського [9], А. Гуменюка [6], Г. Дзюби [8], М. Оніпка [10].

Ярослав Верховинець, син Василя Миколайовича, представив біографічний матеріал, позиції митця у галузі народної хореографії, етнографії, теорії українського танцю [4; 5]. Дух

любові і шанобливого ставлення до народного мистецтва, літератури й музики, що панував у родині Костівих, позитивно впливав на виховання Василя Костіва, який захоплювався танцями і піснями, співав у шкільному і церковному хорах, виявляв музичні здібності, що визначило його майбутнє [1].

Система педагогічної й творчої діяльності Василя Верховинця з формування національної культури має чотири етапи. Обґрунтовану періодизацію діяльності В. Верховинця представлено у дослідженні Н. Дем'яно [7]. Перший етап – вчителювання в народних школах Галичини і початок мистецької діяльності (1899-1904 рр.) характеризується формуванням національної культури молоді засобами фольклору, хореографічного мистецтва. Другий етап (1904-1919 рр.) – відзначається активними етнографічними дослідженнями і поділяється на два періоди: 1) 1904-1912 рр. – театральна й етнографічно-дослідницька діяльність; 2) 1912-1919 рр. – створення науково-теоретичної бази для розвитку українського хореографічного мистецтва, обрядової пісенної творчості. Третьому етапу – музично-педагогічній діяльності у вищих навчальних закладах Києва, Полтави, Харкова (1919-1930 рр.) властиве впровадження наукових, мистецьких досягнень в практику навчання і виховання, диригентсько-хорову, хореографічну творчість. Четвертий етап – культурно-просвітницька робота з професійними мистецькими колективами (1930-1938 рр.) збігається у часі з утіленням його новаторських ідей до розвитку національного мистецтва.

Поштовхом до етнографічної діяльності В. Верховинця стала суперечність між потребами національного виховання та його повною відсутністю в системі освіти того часу. Вчений провів дослідницьку роботу в царині народної хореографії, застосовував хореографічний матеріал у роботі з театральними колективами. Він писав: «Збирати танцювальний матеріал – це наш спільний обов'язок, бо тільки спільними зусиллями зможемо показати, яка красива, різноманітна й багата змістом ця галузь народної етнографії» [2, с. 142]. Василь Миколайович стверджував, що «веснянки, купальські, весільні пісні краще збереглися з іграми, танцями й хороводами» [8, с. 44]. Танці поділяв на дві групи: під пісню і під музику незалежно від характеру супроводу. Побутові танці (гопак, козачок, метелиці, коломийка, гуцулки) виконувались на вечорницях. В. Верховинець досліджував епічні прозаїчні жанри – казки, які віддзеркалюють традиційну культуру різних епох, морально-етичні норми, світогляд українців [2, с. 125]. Мандруючи по Галичині, педагог зібрав 15 ікон, які передав до історичного відділу, а

різьблену інкрустовану скриню до етнографічного відділу Київського художньо-промислового і наукового музею (записи в інвентарних книгах від 12 червня 1914 р. Д. Щербаківським) [4].

Особливе місце у дослідженнях етнографа належить ігровому фольклору, образно-драматургічній природі в побуті народу. Необхідність збирання етнографічного матеріалу була зумовлена, тим, що фольклорні зразки «непомітно вшухають, ніким не схоплені, записані» [9, с. 10]. Василь Верховинець описав ігри-сценки, у яких відображені трудові процеси, природні явища, побутові ситуації. Зібраний і систематизований етнографічний матеріал став основою праць: «Українське весілля» [3], «Теорія українського народного танцю» [2]. У книзі «Українське весілля», хореограф подав запис весільного обряду з 150 весільними мелодіями, здійснено їх класифікацію, розподіливши їх на три групи з нотними прикладами, даючи характеристику кожній з них, розглядаючи їх ритмічну структуру [3].

Етнографічні дослідження В. Верховинця не припинилися в період музично-педагогічної діяльності у вищих України (1919-1930 рр.). Влітку 1922 р. В. Верховинець узяв участь в комплексній експедиції науковців Полтавського краєзнавчого музею на чолі з М. Рудинським до села Ярьськи на Полтавщині, де зібрано археологічний, геологічний, пісенний матеріал, здійснена обробка, систематизація й узагальнення народознавчого матеріалу.

Отже, фундаментом педагогічної й мистецької діяльності Василя Верховинця є власні етнографічні дослідження, які зумовили створення педагогом українського музично-ігрового репертуару для дітей («Весняночка»), формування науково-теоретичних засад розвитку українського хореографічного мистецтва («Теорія українського народного танцю»), праці про весільну обрядовість («Українське весілля»), сценічного жанру /театралізованої пісні художнього колективу («Жінхоранс»), хорових і вокальних творів; професіональних, самодіяльних хорових і хореографічних колективів. В. Верховинець здійснив вагомий внесок у збереження традиційної культури українців. Його багатогранна творчість, наукова і педагогічна діяльність проникнула ідеєю національного відродження України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боровик М. Видатний радянський музикант: до 80-річчя з дня народження В. М. Верховинця / Боровик М. // Радянська культура. – 1960. – № 3. – С. 16–17.
2. Верховинець В.М. Теорія українського народного танцю / Верховинець В.М. – 5-е вид. – К. : Муз. Україна. – 1990. – 152 с.

3. Верховинець В. М. Українське весілля : Етнографічний збірник товариства імені Т. Г. Шевченка / Верховинець В.М. Кн. 1. – К., 1912. – С. 71–68.
4. Верховинець Я. В. Василь Верховинець – етнограф / Верховинець В.М. // Народна творчість та етнографія. – 2008. – № 5. – С. 82–91.
5. Верховинець Я. В. Відродження школи народного танцю Василя Верховинця / Верховинець В.М. // Народна творчість та етнографія. – 1992. – № 1. – С. 40–47.
6. Гуменюк А. Хореографічна діяльність В. М. Верховинця / Гуменюк А. // Народна творчість та етнографія. – 1980. – № 1. – С. 31–32.
7. Дем'янюк Н. Ю. Формування національної культури молоді в педагогічній спадщині В. М. Верховинця : монографія / Дем'янюк Н. Ю. – Вид.-2-е, випр. та допов. – Полтава : АСМІ, 2012. – 268 с.: іл., фото.
8. Дзюба Г. Фольклористична діяльність В. М. Верховинця / Дзюба Г. // Народна творчість та етнографія. – 1985. – № 1. – С. 44-45.
9. Золочевський В. Українська народна музика у творчості В. М. Верховинця / Золочевський В. // Народна творчість та етнографія. – 1960. – №3. – С. 9-10.
10. Оніпко М. З усіх епох / Оніпко М. // Культура і життя. – 1981. – 13 вересня – № 3. – С. 12.
11. Фісун М. А. Коли і ким був створений жіночий театралізований хоровий ансамбль? / Фісун М. А. // Наш рідний край. – Полтава. – 1990. Вип.4. – С. 5–8.

